

КОНЦЕПЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ, ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВЛАСТИВОСТІ

CONCEPTS OF ENTREPRENEURIAL POTENTIAL, ITS CHARACTERISTICS AND ITS PROPERTIES

У дослідженні охарактеризовано значення потенціалу. Висвітлено його економічну сутність. Окреслено існуючі площини вживання поняття «потенціал». Визначено концепції сутнісної характеристики підприємницького потенціалу. Існуючий перелік концепцій підприємницького потенціалу (ресурсно-функціональна, конкурентна, соціально-спрямована, результативна, стратегічна) розширено автором через доповнення філософською і екстравертальною. Ідентифіковано властивості підприємницького потенціалу в такому складі: альтернативність форм функціонування та розвитку, взаємозв'язок і взаємодія елементів, здатність до розвитку, ієрархічність, комунікативність, множинність опису, пріоритет інтересів системи глобального рівня, пріоритет якості, потужність, складність та цілісність, взаємозамінність, взаємозв'язок між складовими, здатність до сприйняття інновацій, гнучкість та охарактеризовано їх.

Ключові слова: підприємницький потенціал, розвиток підприємницького потенціалу, концепції підприємницького потенціалу, характеристики та властивості підприємницького потенціалу.

The study highlights the importance of potential. Its economic essence is investigated. It is established that potential is an economic category that reflects the available opportunities, resources, reserves, and means that can be used to achieve a goal or conduct economic activity in general. The author outlines the areas of application of the concept of "potential". It is the resource concept of potential that is the basis for interpreting its economic essence, which forms the basis for the development of other concepts and approaches. It is determined that at the micro level, the potential of an economic entity is traditionally identified as entrepreneurial potential. The concepts of interpretation of the economic essence of entrepreneurial potential are outlined. The list of concepts of entrepreneurial potential (resource-functional, competitive, socially oriented, effective, strategic) is supplemented by the philosophical and extroverted ones. According to the philosophical concept, entrepreneurial potential is a complex polystructural formation; a dynamic grouping; according to the extroverted concept, it is a reflection of the state of the internal environment of the enterprise, that is, as a certain system of properties that allows to identify its external relations in holistic manifestations. Entrepreneurial potential is identified as a set of resources (labor, financial, tangible, intangible, technical, innovative, technological, natural, information), skills and capabilities of management at various levels of management and employees themselves, intended for use in the economic activities of an enterprise with a view to ensuring its active functioning, development, increasing the level of profitability, competitiveness and investment attractiveness on a continuous basis. The article identifies the properties of entrepreneurial potential in the following composition: alternative forms of functioning and development, interconnection and interaction of elements, ability to develop, hierarchy, communicativeness, multiplicity of description, priority of interests of the global system, priority of quality, capacity, complexity and integrity, interchangeability, interconnection between components, ability to perceive innovations, flexibility, and characterizes them.

Key words: entrepreneurial potential, development of entrepreneurial potential, concepts of entrepreneurial potential, characteristics and properties of entrepreneurial potential.

УДК 657.6:008

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.16-17>

Миронець М.А.¹

здобувачка вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Національний університет водного
господарства та
природокористування

Myronets Maryna

National University
of Water and Environmental Engineering

Постановка проблеми. Проблематика розвитку концепцій підприємницького потенціалу, незважаючи на численні наукові дослідження, які беруть свій початок ще з часів Адама Сміта і Давида Рікардо (представників класичної політичної економії), суттєво актуалізується в сучасних економічних реаліях. Макросередовище, яке характеризується запровадженням, починаючи з лютого 2022 р. воєнним станом, та мікросередовище, за яких нині функціонують підприємства, потребують їх належної адаптації до реальних умов сьогодення з метою забезпечення ефективного та безперебійного функціонування, що уможливується через раціональне використання підприємницького потенціалу і його подальший активний розвиток. Саме від розвитку підприємницького потенціалу кожного окремого суб'єкта ринку та здатності до його трансформації в прибутковий

бізнес з метою нарощування ефективності використання, максимізації розмірів сплати податків і зборів залежить стан економіки України.

Різні країни світу відрізняються за можливістю якісно використовувати підприємницький потенціал і спрямовувати його на розвиток добробуту населення. Це пояснюється, насамперед, їх географічним розташуванням, кількістю населення, менталітетом, культурними цінностями, політичною ситуацією в країні та ін. В епоху зародження підприємницького потенціалу він переважно реалізовувався через торгівлю та ремесла, його сутність полягала в умінні екстраполювати на себе ризики втрат, як існували під час ведення господарської діяльності. Нині він активно використовується господарюючими суб'єктами задля досягнення поточних, оперативних і стратегічних цілей. На разі наявні різноманітні концепції

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1905-3877>

підприємницького потенціалу. Усі вони мають право на існування, певним чином обґрунтовані, проте не всі чітко ідентифіковані. Здебільшого науковці звертають увагу на ключові властивості підприємницького потенціалу і лише зрідка здійснюють спроби їх узгодження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В умовах запровадженого в Україні воєнного стану питання концепцій підприємницького потенціалу набувають особливої актуальності. Вони досліджуються в контексті підвищення рівня економіки України, адже кожен суб'єкт ринку, максимізуючи обсяги фінансових результатів за ефективного використання підприємницького потенціалу, здійснює сплату більших розмірів податків, поповнюючи бюджет країни. Концепції потенціалу висвітлено в публікаціях таких науковців, як Кузнєцова Т.В., Красовська Ю.В., Подлевська О.М. [1], Коваленко М.А., Іванець О.О. [2], Добрик Л.О. [3], підприємницького потенціалу – Завора О.М. [4], Красноручий О., Маренич Т., Прусова Г. [5], Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. [6]. Проте з огляду на численність досліджень і наявні у них розбіжності окреслені питання по-новому актуалізуються.

Постановка проблеми. Мета дослідження полягає в дослідженні існуючих концепцій підприємницького потенціалу та характеристик його основних властивостей.

Методи дослідження. Задля досягнення заявленої мети передбачено використання різноманітних методів (загальнонаукових та спеціальних), зокрема теоретичного узагальнення, системного підходу, порівняння тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємницький потенціал – складна економічна категорія, вивчення якої вкрай важливо для ідентифікації можливих резервів розвитку суб'єкта господарювання. Нині, як справедливо зазначає О.М. Завора, «...для значної кількості суб'єктів актуальною є проблема побудови оптимальної структури потенціалу, оскільки економічні, політичні дисбаланси, наслідки військової агресії унеможливають її формування» [4]. Ключового значення для окреслення масштабу заявленої проблематики набуває правильне розуміння сутності підприємницького потенціалу, його концепцій і властивостей.

Потенціал як економічна категорія відображає наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, які можуть бути використані для досягнення поставленої мети чи ведення господарської діяльності загалом. Як справедливо зазначають О. Красноручий, Т. Маренич, Г. Прусова, «...сутнісне наповнення категорії «потенціал» необхідно проводити тільки через призму здатності підприємства до здійснення господарської діяльності» [5]. Термін «потенціал» (лат. «*potentia*») означає

«...приховані можливості, які в господарській практиці завдяки праці можуть стати реальністю» [6, с. 5; 1, с. 7]. Це «...сукупність взаємодіючих ресурсів та можливостей їх реалізації, які забезпечують максимально можливі структурно-функціональні умови параметри розвитку» [3, с. 752]. Т.В. Кузнєцова, Ю.В. Красовська, О.М. Подлевська, аналізуючи поняття потенціалу, дійшли висновку, що в розвитку уявлень щодо нього наявні три напрями: представники першого трактують потенціал як «...сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних видів ресурсів; другого – як систему матеріальних та трудових факторів, що забезпечують досягнення мети виробництва; третього – як здатність комплексу ресурсів системи вирішувати намічені завдання» [1, с. 8].

Примітно, що серед площин вживання поняття «потенціал» у дисертації Н.В. Лохман виокремлено економіку, історію, психологію, медицину, біологію, облік, військову сферу, політику, техніку, фізику, управління [7, с. 40]. Вважаємо, що цей перелік варто доповнити іншими складовими (теологія, математика, філософія тощо). Саме ресурсна концепція потенціалу є основою трактування його економічної сутності, що становить собою підґрунтя для розвитку інших концепцій і підходів. Згідно з нею потенціал складається з ресурсів, наявність яких обумовлює можливості конкретного суб'єкта господарювання. Відтак, змістове наповнення потенціалу доцільно розглядати з різних позицій залежно від сфери його використання. Провівши аналіз 22 визначень потенціалу Н.В. Лохман дійшла висновку, що «...потенціал – наявність можливостей, засобів, запасів, резервів, властивостей, коштів тощо» [7, с. 40]. Водночас у дисертації О.Г. Парфентьевої потенціал визначено як «...можливості, наявні сили, запаси, засоби, які можуть бути використані, або як рівень потужності у будь-якому відношенні, сукупність засобів, необхідних для чого-небудь» [8, с. 31]. На мікрорівні потенціал господарюючого суб'єкта традиційно ідентифікується як підприємницький потенціал, що становить собою рушійну силу, основна мета використання якої полягає в активному розвитку суб'єкта ринку, досягненні окреслених цілей і максимізації фінансових результатів. Нині немає єдиного підходу до розуміння сутності поняття «потенціал підприємства», що є вкрай важливою. Існує значна кількість різноманітних підходів, що продукуються вітчизняними вченими (рис. 1).

З огляду на численні концепції та протиріччя у спробах ідентифікації сутності підприємницького потенціалу, вважаємо за доцільне визначити його вихідним положенням, насамперед, сукупність ресурсів, якими володіє господарюючий суб'єкт. Однак, ефективно їх застосування

Рис. 1. Концепції підприємницького потенціалу та його ідентифікації

Джерело: розроблено автором на основі [9; 1, с. 8; 2, с. 114; 3; 10, с. 223; 11-12], курсивом виділено доповнення автора

уможлиблюється лише за наявності відповідних навичок і можливостей у менеджерів різних рівнів. Усвідомлення керівництвом та працівниками потенційних можливостей для подальшого розвитку підприємства становить підґрунтя для

ухвалення оперативних, тактичних і стратегічних рішень, метою яких є ефективне використання підприємницького потенціалу.

Таким чином, з нашої точки зору, підприємницький потенціал – це сукупність ресурсів (трудо-вих,

фінансових, матеріальних, нематеріальних, технічних, інноваційних, технологічних, природних, інформаційних), навичок і можливостей керівництва різних рівнів управління та власне працівників, призначених для використання в господарській діяльності підприємства з метою забезпечення на безперервній основі його активного функціонування, розвитку, підвищення рівня прибутковості, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Підприємницькому потенціалу притаманні різні властивості, які неоднозначно трактуються вітчизняними науковцями. Так, Сабадирьова А.Л., Бабій О.М., Куклінова Т.В., Салавеліс Д.Є. його характеристиками вважають комплексну, системну і ресурсну [13]. Завора О.М. *серед властивостей підприємницького потенціалу виділяє* альтернативність форм функціонування та розвитку, взаємозв'язок і взаємодію елементів, здатність до розвитку, ієрархічність, комунікативність, множинність опису, пріоритет інтересів системи глобального рівня, пріоритет якості, потужність, складність та цілісність [4]. Досить вдалою, з нашої точки зору, є їх ідентифікація Кузнецовою Т.В., Красовською Ю.В., Подлевською О.М., які виокремлюють цілісність, складність, взаємозамінність, взаємозв'язок між складовими, здатність до сприйняття інновацій, гнучкість і потужність [1, с. 10–13]. Цілісність передбачає те, що всі складові підприємницького потенціалу підпорядковані єдиній меті, яку поставлено перед суб'єктом господарювання. Складність проявляється у численних елементах, які певним чином між собою взаємопов'язані. Не рідко, якщо виникають істотні зміни в одному складнику, вони впливають на функціонування іншого. Проте, певні елементи підприємницького потенціалу можуть бути взаємозамінними. До прикладу, якщо на підприємстві підвищується рівень автоматизації виробничих процесів і придбаваються нові види основних засобів, може зникнути потреба у значній кількості працівників, що спричинить скорочення трудового потенціалу.

Взаємозв'язок між складовими підприємницького потенціалу передбачає злагоджене функціонування його елементів, що дає змогу готовій продукції чи іншим уречевленим наслідкам господарювання певного суб'єкта набувати нових властивостей і характеристик. Він може набувати як кількісного, так і якісного вигляду. Ієрархічність як характеристика вказує на існування певного підпорядкування одних складових підприємницького потенціалу іншим. Комунікативність дозволяє потенціалу активно і результативно взаємодіяти із зовнішнім середовищем. Здатність до розвитку означає, що підприємницький потенціал може розвиватися, використовуючи при цьому інвестиційні ресурси, наявні грошові кошти, внески засновників

тощо. Здатність до сприйняття інновацій передбачає врахування нових досягнень людства з метою нарощування потужностей і використання більш широких перспектив для подальшого розвитку. Для того, аби бути сприйнятливим до впровадження інновацій, підприємницький потенціал повинен бути гнучким. Гнучкість як властивість також може проявлятися в переорієнтації виробництва, диверсифікації, ребрендингу, що часто є вкрай актуальним з огляду нестабільності ринку, зміни попиту і пропозиції. Кількісно здатність підприємницького потенціалу відображається в його потужностях, які відображають місце господарюючого суб'єкта у відповідному середовищі. Альтернативність форм функціонування підприємницького потенціалу передбачає, що можливі усілякі альтернативні варіанти їх існування і реалізації задля досягнення мети. Отже, при формуванні потенціалу слід забезпечувати баланс між його складовими. Існує безліч економіко-математичних моделей, які дозволяють здійснювати обчислення вартості потенціалу з різних позицій. Відтак, йдеться про таку характеристику підприємницького потенціалу як множинність опису. Пріоритет інтересів системи глобального рівня передбачає, що успішне використання усіх елементів підприємницького потенціалу уможливує досягнення поставлених цілей, а пріоритет якості – забезпечення активного розвитку як потенціалу, так і суб'єкта господарювання загалом. Примітно, що досліджувані характеристики підприємницького потенціалу проявляються по-різному залежно від обставин. Метою формування і розвитку потенціалу традиційно слугує забезпечення безперервного ефективного функціонування господарюючого суб'єкта і задоволення інтересів його стейкхолдерів.

Висновки. Таким чином, обґрунтовано, що концепції підприємницького потенціалу слід трактувати у такому складі: ресурсно-функціональна, конкурентна, соціально-спрямована, результативна, стратегічна, філософська, екстравертальна. Загалом, аналіз існуючих дефініцій дає підстави констатувати, що підприємницький потенціал – це сукупність ресурсів (трудова, фінансова, матеріальна, нематеріальна, технічна, інноваційна, технологічна, природна, інформаційна), навичок і можливостей керівництва різних рівнів управління та власне працівників, призначених для використання в господарській діяльності підприємства з метою забезпечення на безперервній основі його активного функціонування, розвитку, підвищення рівня прибутковості, конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Основними властивостями підприємницького потенціалу слід вважати альтернативність форм функціонування та розвитку, взаємозв'язок і взаємодія елементів, здатність до розвитку, ієрархічність, комунікативність, множинність

опису, пріоритет інтересів системи глобального рівня, пріоритет якості, потужність, складність та цілісність, взаємозамінність, взаємозв'язок між складовими, здатність до сприйняття інновацій та гнучкість.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кузнєцова Т.В., Красовська Ю.В., Подлевська О.М. Управління потенціалом підприємства: навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2017. 196 с.
2. Коваленко М.А., Іванець О.О. Теоретичне обґрунтування сутності потенціалу підприємства. *Економічні інновації*. 2011. № 45. С. 112–117.
3. Добрик Л.О. Генеза поняття «потенціал» як базової економічної категорії соціально-економічного потенціалу регіону. *Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка*. 2018. Вип. 19. С. 746–755.
4. Завора О.М. Потенціал підприємства: сутність та ідентифікація його складових. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-70> (дата звернення: 20.02.2025)
5. Красноруцький О., Маренич Т., Прусова Г. Співвідношення економічних категорій «потенціал підприємства», «ресурсний потенціал», «виробничий потенціал» та «економічний потенціал». *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024 рік. Том 9. № 2. С. 113–121.
6. Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2004. 316 с.
7. Лохман Н.В. Розвиток інноваційного потенціалу туристичних підприємств: теорія, методологія, практика : дис... докт. екон. наук: 08.00.04. Дніпро, 2019. 623 с.
8. Парфентьева О.Г. Діагностика потенціалу розвитку автотранспортного підприємства : дис... канд. екон. наук: 08.00.04. Київ, 2018. 256 с.
9. Плікус І.Й. Потенціал підприємства, його оцінка й трансформація: економічна та бухгалтерська інтерпретація. *Фінанси України*. 2012. URL: <https://www.researchgate.net/publication/323401070> (дата звернення: 18.02.2025)
10. Василенко П.М., Васильченко В.С., Галицький В.М. Словник-довідник соціального працівника: навч. посіб. Київ : ІПКДСЗУ, 2007. 322 с.
11. Павелко О. В., Миронець М. А., Попчук Д.О. Економічна сутність, оцінка та класифікація необоротних активів як підґрунтя для їх обліку та ефективного використання підприємницького потенціалу. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2024. № 2(106). С. 114–130. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/31519/> (дата звернення: 20.02.2025)
12. Павелко О. В., Миронець М. А., Поліщук О.І. Теоретико-методичні аспекти організації обліку окремих видів необоротних матеріальних активів як важливої складової підприємницького потенціалу. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2023. № 1(101). С. 116–133. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/26166/> (дата звернення: 22.02.2025)

13. Сабадирьова А.Л., Бабій О.М., Куклінова Т.В., Салавеліс Д.Є. Потенціал і розвиток підприємства : навч. посіб. Одеса : ОНЕУ. 2013. 343 с.

REFERENCES:

1. Kuznietsova T.V., Krasovska Yu.V., Podlevska O.M. (2017) Upravlinnia potentsialom pidpriemstva: navch. posib. [Enterprise potential management: training manual]. Rivne : NUWEE, 196 p. (in Ukrainian)
2. Kovalenko M.A., Ivanets O.O. (2011) Teoretychne obgruntuвання sutnosti potentsialu pidpriemstva [Theoretical substantiation of the essence of enterprise potential]. *Ekonomichni innovatsii*. vol. 45, pp. 112–117.
3. Dobryk L.O. (2018) Geneza poniattia «potentsial» yak bazovoi ekonomichnoi katehorii sotsialno-ekonomichnoho potentsialu rehionu [Genesis of the concept of "potential" as a basic economic category of socio-economic potential of a region]. *Rozvytok produktyvnykh syl i rehionalna ekonomika*, vol. 19, pp. 746–755.
4. Zavora O.M. (2024) Potentsial pidpriemstva: sutnist ta identyfikatsiia yoho skladovykh [Enterprise potential: the essence and identification of its components]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-70>. (accessed February 20, 2025)
5. Krasnorutskyi O., Marenych T., Prusova H. (2024) Spivvidnoshennia ekonomichnykh katehorii «potentsial pidpriemstva», «resursnyi potentsial», «vyrobnychi potentsial» ta «ekonomichnyi potentsial» [Correlation of economic categories "enterprise potential", "resource potential", "production potential" and "economic potential"]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*. vol. 9, no. 2, pp. 113–121.
6. Fedonin O.S., Riepina I.M., Oleksiuk O.I. (2004) Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka : navchalnyi posibnyk [Enterprise potential: formation and assessment : training manual]. Kyiv : KNEU, 316 p. (in Ukrainian)
7. Lohman N.V. (2019) Rozvytok innovatsiinoho potentsialu turystychnykh pidpriemstv: teoriia, metodolohiia, praktyka [Development of innovative potential of tourism enterprises: theory, methodology, practice]: dys. dokt. ekonom. nauk : 08.00.04, Dni-pro: Universytet imeni Alfreda Nobelia. 623 p. (in Ukrainian)
8. Parfentieva O.H. (2018) Diahnostyka potentsialu rozvytku avtotransportnoho pidpriemstva [Diagnostics of the development potential of a motor transport enterprise]: dys kand. ekonom. nauk : 08.00.04, Kyiv, 256 p. (in Ukrainian)
9. Plikus I.I. (2012) Potentsial pidpriemstva, yoho otsinka y transformatsiia: ekonomichna ta bukhalterska interpretatsiia [Enterprise potential, its assessment and transformation: economic and accounting interpretation]. *Finansy Ukrainy*. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/323401070> (accessed February 18, 2025)
10. Vasylenko P.M., Vasylichenko V.S., Halytskyi V.M. (2007) Slovnyk-dovidnyk sotsialnoho pratsivnyka [Dictionary and reference book of a social

worker: a manual].: navch. posib. Kyiv : IPKDSZU, 322 p. (in Ukrainian)

11. Pavelko O. V., Myronets M. A., Popchuk D.O. (2024) Ekonomichna sutnist, otsinka ta klasyfikatsiia neoborotnykh aktyviv yak pidgruntia dlia yikh obliku ta efektyvnoho vykorystannia pidpriemnytskoho potentsialu [The economic essence, valuation and classification of non-current assets as a basis for their accounting and efficient use of entrepreneurial potential]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia*, vol. 2(106), pp. 114–130. Available at: <https://ep3.nuwm.edu.ua/31519/> (accessed February 20, 2025)

12. Pavelko O. V., Myronets M. A., Polishchuk O.I. (2023) Teoretyko-metodychni aspekty orha-

nizatsii obliku okremykh vydiv neoborotnykh materialnykh aktyviv yak vazhlyvoi skladovoi pidpriemnytskoho potentsialu [Theoretical and Methodological Aspects of Organization of Accounting for Certain Types of Non-Current Tangible Assets as an Important Component of Entrepreneurial Potential]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia*, vol. 1(101), pp. 116–133. Available at: <https://ep3.nuwm.edu.ua/26166/> (accessed February 22, 2025)

13. Sabadyrova A.L., Babii O.M., Kuklinova T.V., Salavelis D.Ie. (2013) Potentsial i rozvytok pidpriemstva [Potential and development of the enterprise]. Odesa : ONEU, 343 p. (in Ukrainian)